

Jadranka Đorđević Crnobrnja

Etnografski institut SANU

Beograd, Srbija

jadranka.djordjevic@ei.sanu.ac.rs

UDK: 316.7(497.11:497.4)"19"

314.15-026.48(=163.6)(497.11)"19"

Migracije i kulturna prožimanja: Slovenci u Srbiji

Migracije – izraz koji obuhvata i sažima čitav spektar društvenih pojava. Kada se govori o migracijama, neizostavno se postavljaju pitanja koja počinju sa: „ko, gde, kako, zašto, kada...“, odnosno pitanja u vezi sa uzrocima i posledicama migracija i migracijskih kretanja. U vezi sa pomenutim neizostavno se postavlja i pitanje njihovog trajanja. Razlozi koji ljude navode na to da migriraju su mnogobrojni i mogu se grupisati u više kategorija i po osnovu više principa. Migracije mogu biti izraz slobodne volje pojedinca, a mogu biti izazvane ratnim zbivanjima (progoni, internacije), ekonomskom i političkom situacijom u državi ili regionu, i tome slično. Migracije možemo posmatrati sa različitih aspekata (pojedinca, zajednice, društva imigracije / emigracije itd.) i u različitim kontekstima (kulturni, ekonomski, politički, odnos društvo-pojedinac itd.). Posledice migracija su, takođe, vrlo značajne i inspirativne za posmatranje. U vezi sa tim se čini posebno važnim skrenuti pažnju na kulturna prožimanja do kojih dolazi kako usled migracija tako i nakon njihovog prestanka. Kulturna prožimanja se mogu sagledati ne samo kao posledica nego i kao rezultat migracije, ali i kao reakcija koja nastaje u korelaciji sa njom. Navedeni proces se može uočiti, takoreći, u svim sferama kulture – kako na nivou individue tako i na nivou zajednice.

Migracije iz Slovenije u Srbiju predstavljaju značajnu i aktuelnu temu. To nas je na izvestan način podstaklo da se u trećem broju časopisa *Slovenika* pozabavimo migracijskim tokovima koji su se kretali iz Slovenije u Srbiju. *Slovenika* je časopis koji objavljuje tekstove i priloge koji se konkretno tiču pitanja iz života i kulture pripadnika slovena-

čke nacionalne manjine u Srbiji, što je predstavljalo dodatan podsticaj da se u njemu objave radovi koji za temu imaju migracije pripadnika slovenačke nacionalne zajednice. Namera je, takođe, bila da se pokaže kako se odvijao proces kulturnog prožimanja i kakve posledice je imao – kako po kulturu doseljenika tako i po kulturu društva prijema. Navedeno nije bilo jednostavno ostvariti prvenstveno iz jednog razloga – tematika koja predstavlja topos ovog broja *Slovenike* bila je do sada u fokusu interesovanja neznatnog broja istraživača. To pre svega važi za naučni diskurs u Srbiji.

U tematu su predstavljeni radovi koji se, hronološki posmatrano, tiču pre svega onih migracija koje su se odvijale iz Slovenije u Srbiju u 20. veku. Izuzetak u tom pogledu predstavlja rad Marte Stojić Mitrović: „Neki izazovi terenskog proučavanja neautorizovanih migracija u etnologiji i antropologiji: multilokacijska etnografska istraživanja“, budući da se tiče savremenih migracija, i to onih osoba koje ne poseduju odgovarajuće administrativne dozvole (tzv. neautorizovane migracije). Pomenuti tekst smo uvrstili u ovaj temat pre svega zbog toga što čitaocima predstavlja jedan od metoda istraživanja (tzv. multilokacijsko istraživanje), kao i dinamiku istraživanja migracija. Predstavljanje pojedinih situacija sa kojima se istraživači suočavaju na terenu i njihovo objašnjenje čine ovaj tekst dodatno značajnim za sagledavanje problematike koja se tiče istraživanja migracija.

O prvim doseljavanjima Slovenaca na prostor današnje Srbije svedoči tekst Dijane Lukić: „*Drugega skoraj ne ostaja, ko zapustiti milo domovino in si drugje domovja iskati* ali kratak pregled migracijskih tokov Slovencev v Vojvodino“. Ovaj rad se bazira na empirijskom materijalu koji je autorka prikupila kao rezultat terenskog istraživanja u Vojvodini. On predstavlja značajnu sintezu podataka, pomoću koje se može steći opšta slika u vezi sa migracijama Slovenaca u Vojvodinu sve do početka 80-ih godina prošlog veka. U tom pogledu se posebno značajnim čini sagledavanje veze između kolonizacije, agrarne reforme i migracija.

Radne migracije Slovenaca u Srbiju, i to pre svega muške populacije, od posebnog su značaja, i mogu se posmatrati kao posebna vrsta u okviru migracijskih tokova koji se odvijaju između Slovenije i Srbije. Slovenci su se naseljavali pre svega u ona mesta u Srbiji u kojima je postojala potreba za određenim stručnim profilom, odnosno za strukom. Neke od tih migracija su s obzirom na period trajanja imale privremeni karakter. U vezi sa tim je potrebno kazati da se situacija po tom pitanju menjala, odnosno – da nije uvek postojala potreba samo za jednim određenim zanimanjem. Tako se po struci kojoj su doseljenici pripadali može pratiti ekonomski i industrijski razvoj u društvu prijema. Doseljavanje rudara u Vojvodinu čini se u tom smislu posebno interesantnim, o čemu svedoči i tekst „Slovenačka polka na Fruškoj gori: slovenački rudari u rudniku uglja u Vrdniku“, autora Vojislava Martinova. Autor nas upozna sa uzrocima doseljavanja i sa životom rudara u Vrdniku. Iz

rada se ujedno naziru i načini na koje je dolazilo do kulturnih prožimanja i preplitanja između kulture koju su praktikovali doseljenici (npr. muzika i ples) i kulturnih praksi većinskog stanovništva u pomenutom kraju.

Period Drugog svetskog rata je, kada su migracije u pitanju, prepoznatljiv po izbeglištvu i progonima. Jednom rečju – prepoznatljiv je po migracijama koje se mogu definisati kao prisilne. U tom kontekstu, Gordana Petković u radu „Akcija spasavanja dece srpske i slovenačke nacionalnosti iz logora Šarvar u Drugom svetskom ratu“ govori o progonu Slovenaca i njihovom zatočeništvu u logoru Šarvar. Poseban doprinos ovog rada ogleda se u opisivanju akcije spasavanja dece iz zatočeništva. Da bi se prikazao značaj celokupne akcije, opisan je rad Dečje bolnice u Novom Sadu, kao i uloga koju je u svim tim aktivnostima imala srpska pravoslavna crkvena opština Eparhije bačke. Tematika kojom se autorka bavi pruža, između ostalog, uvid u postojanje različitih oblika humanosti i odnosa solidarnosti između srpskog i slovenačkog etnosa na prostoru Bačke u Drugom svetskom ratu. Rad „Eho ratne traume: na dugim prugama između Maribora i Kraljeva“, autorke Silvije Krejaković, predstavlja svojevrsan uvod u problematiku ratom izazvanih migracija, koje su se zbivale na ovim prostorima tokom Drugog svetskog rata, a konkretno se tiču progona slovenačkog stanovništva u Kraljevo i na prostor današnje Srbije. Pomenuti tekst daje osoben doprinos problematici stvaranja i održavanja veza između stanovnika Maribora i Kraljeva. U tom pogledu se nazire veza između pojave tzv. bratimljenja gradova, koja je prepoznatljiva pre svega za period socijalizma i postojanje nekadašnje SFRJ i migracija.

Do sada smo govorili o migracijama koje se tiču kretanja stanovništva. A šta je sa predmetima koje ljudi koriste pre putovanja, prilikom njega i nakon doseljavanja u sredinu prijema? Da li se i oni sele zajedno sa svojim vlasnicima? U pitanju je vrlo zanimljiva tematika, koju Vesna Bižić-Omčikus nastoji da nam približi u radu „Srbija u SEM-u, Slovenija u EM-u“. Autorka nas upoznaje sa pojedinim materijalnim predmetima koje su koristili doseljenici iz Slovenije u svom svakodnevnom životu, a koji su nakon toga postali sastavni deo zbirke Etnografskog muzeja u Beogradu. Ujedno saznajemo da se u zbirkama Etnografskog muzeja u Ljubljani nalaze, takođe, predmeti koji su doneti sa područja Srbije početkom i sredinom 20. veka. Nastanku te zbirke je u velikoj meri doprineo i etnolog Niko Županič.

Iz naslova radova koje objavljujemo u ovom broju *Slovenike* može se zaključiti da su migracijska kretanja slovenačkog stanovništva u Srbiju razmatrana sa različitih aspekata i u različitim kontekstima. Tekstovi upućuju na to da su migracije Slovenaca u Srbiju bile prisutne takoreći kroz čitav 20. vek, s tim da njihov intenzitet i obim ne predstavljaju konstantu. To je posve razumljivo ukoliko imamo u vidu da ova migracijska kretanja, kao uostalom i svaka druga, zavise od sklopa

okolnosti, odnosno – da na njih utiče istovremeno veći broj faktora. Teme kojima su se bavili autori ovde pomenutih tekstova posmatrane su i analizirane iz istorijske i etnološke perspektive, a tiču se pre svega migracija iz Slovenije u Srbiju u prošlom veku.

Svi ovde pomenuti tekstovi predstavljaju značajan doprinos sagledavanju i razumevanju problematike migracija stanovništva Slovenije na prostor Srbije. Oni nam pružaju uvid u migracijske tokove i, ujedno, ostavljaju prostora za produbljenija i sveobuhvatnija istraživanja ne samo ovde razmatranih tema, već i velikog broja ostalih tema koje su u vezi sa migracijama u pomenutim prostornim okvirima.

Savremena migracijska kretanja slovenačkog stanovništva u Srbiju, odnosno migracije čiji smo danas svedoci, smatramo vrlo aktuelnim i inspirativnim. Uprkos tome, i one su zasad nedovoljno istražene. Ostaje da se nadamo da ćemo u nekom od narednih brojeva *Slovenike* imati priliku da se upoznamo i sa rezultatima istraživanja tih migracija.

Na ovom mestu želim da se zahvalim svim autorima na saradnji i nastojanju da svojim tekstovima učine procese u vezi sa migracijama Slovenaca u Srbiju vidljivijima i prepoznatljivijima i izvan strogo naučnog diskursa. Veliku zahvalnost dugujem, pre svega, glavnoj i odgovornoj urednici časopisa *Slovenika*, kolegici Biljani Milenković-Vuković, kako na pozivu da uređujem ovaj temat, tako i na korisnim predlozima, sugestijama i podršci koju mi je pružala prilikom pripremanja temata. Zahvalnost izražavam i recenzentima, kao i svima koji su pomogli da ovaj broj *Slovenike* ugleda svetlost dana.